

EESSÕNA

Hoiad käes Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele ja kultuuriuuringute keskuse (LE keskuse) aastaraamatut järjenumbriga XXIII–XXIV. Väljaanne jätkab LE keskuse 25-aastast traditsiooni avaldada teadustöid, mis käsitlevad Lõuna-Eesti keelelist ja kultuurilist eripära, ent sel korral on selgelt esil ka onomastika-alased uurimused. Artiklid hõlmavad geograafiliselt ajaloolist Liivi- ja Pihkvamaad, aga ka lõunaeeesti keelesaari Lätis ja Venemaal, tuues esile piirkondadevahelisi seoseid ja erinevusi ning keeleliste nähtuste levikut. Sellisena sobib aastaraamat hästi teadlastele, üliõpilastele ja kõigile teistele, kes tunnevad huvi lõunaeeesti keelte ja kultuuripärandi vastu.

Selles aastaraamatus kohtuvad kogenud uurijate süvitsi minevad käsitlused ja noorte teadlaste värsked vaatenurgad. Aastaraamatu sisu on jagatud temaatiliselt ning uurimuste iseloomu alusel kolmeks peatükiks: „Lõunaeeesti nimed ja sõnad“, „Valik 2023. ja 2024. aasta lõunaeeesti keele- ja kultuuriteemalisi üliõpilastöid“ ning „Ringvaade“.

Lugemist ootavad artiklid, mis on kirjutatud LE keskuse seminaril „Lõunaeeesti keele unustatud sõnad“ (Tartu, 14.06.2024) esitatud ettekannete alusel (Urmas Kalla artikkel tundmatutest sõnadest võru muinasjuttudes ning Triin Todesk, Kristi Ilvese, Alli Laande, Karl Pajusalu ja Marili Tominga käsitlus mulgi sõnavarast ja uuest sõnaraamatust), ning muudki uurimused lõunaeeesti nimedest, sõnadest ja nendega tähistatavast (autoriteks Enn Ernits, Arvis Kiristaja, Elvi Nassar, Eva Saar ja Kaisa Tammoja). Osa kaastöödest on valminud LE keskuse korraldatud erikursustel osalenud üliõpilaste iseseisvate tööde edasiarendustena. Mariko Fasteri ja Evar Saare õpetatud kursuse „Lõuna-Eesti koha- ja isikunimed“ viljadeks on Võru ja Pärnu tänavastike ning tänavanimede võrdlev analüüs (Maria Anttila), Kibena küla kohanimede uurimus (Mait Raudsepp) ning isikunimede uurimine ühe perekonna näitel (Tiina Nagland). Sügissemestril 2024 toimus eestikeelse Tartu Ülikooli ajaloos esimest korda tartu keele kursus, mille iseseisvatest töödest avaldatakse siin kogumikus tartu keelt kirjanduskeelena vaatlev artikkel Maarja Veissonilt.

Ringvaate rubriigis tutvustavad Külli Prillop ja Annika Viht vanemaid eestikeelseid leide Herrnhuti Vennaste Uniteedi Keskarhiivist Saksamaal, mis avardavad oluliselt meie arusaama lõunaeeesti keele ajaloost ja

varasemast kirjasõnast. Kristiina Praakli annab ülevaate Valgjärve küla koha- ja kultuuripärandi talletamisest Valgjärve teemaõhtutel ning Janek Vaab leivu keele seni avaldamata materjalidest. Traditsiooniliselt on aastaraamatu osaks ka LE keskuse kahe viimase aasta kroonika.

Suur tänu kõigile autoritele, kaastöölistele ja toetajatele, kes panustasid aastaraamatu valmimisse.

Toimetajad Eva Saar, Madis Arukask ja Triin Todesk

EDESÕNA

Hoiat käen Tarto Ülikooli Lõunõ-Eesti keele- ja kultuuriuurmiisi keskusõ (LE keskusõ) aastagaraamatut järekõrranumbriga XXIII–XXIV. Vällannõq vii edesi LE keskusõ 25 aastagaga sisseharinut muudu ilmutaq tiidüstõid, miä silmäseq Lõunõ-Eesti kiili ja kultuuri, a seokõrd ommaq tähtsä kotusõ pääl ka nimetiidüse uurmisõq. Kirotuisin kaias aoluulist Liivi- ja Pihkvamaad, a ka lõunõeesti keelesaari Lätin ja Vinnemaal, tuvvas vällä piirkundõ kõüdüssit ja lahkominemiisi ni keelenättüisi levinemist. Sääne raamat passis häste lukõq tiidläisile, üliopilaisilõ ja kõigilõ tõisilõ, kiä tundvraq huvvi lõunõeesti kiili ja kultuuriperändüse vasta.

Seon aastagaraamatun saavaq kokko vannõ uurjidõ süvãq juurõlusõq ja nuuri tiidläisi värskiq kaehusõq. Aastagaraamadu sisu om jaet teemadõ viisi ni uurmiisi loomu perrã kolmõs päätüküs: „Lõunõeesti nimeq ja sõnaq“, „Valik 2023. ja 2024. aastaga lõunõeesti keele- ja kultuuri ala üliopilastõid“ ni „Ümbrekaehus“.

Lugõmist uutvraq kirotusõq, miä ommaq kirotõduq LE keskusõ seminãril „Lõunõeesti keele unõhtõduq sõnad“ (Tarto, 14.06.2024) peetüisi ettekandidõ perrã (Urmas Kalla kirotus tundmaldaq sõnost võro jutussin ni Triin Todesk, Kristi Ilvese, Alli Laande, Karl Pajusalu ja Marili Tominga kirotus mulgi sõnavarast ja vahtsõst sõnaraamatust), ni muuq uurmisõq lõunõeesti nimist, sõnost ja tuust, midã noidõga tähüstedãs (autoriq Enn Ernits, Arvis Kiristaja, Elvi Nassar, Eva Saar ja Kaisa Tammoja). Üts jago tõist ommaq LE keskusõ kõrraldõdu erãle kursusõ üliopilaisi esiqsaisvidõ tõie edesiarõndusõq. Mariko Fasteri ja Evar Saarõ opadu kursusõ „Lõunõ-Eesti kotusõ- ja inemisenimeq“ vilãq ommaq Võro ja Pãrnã huulitsidõ ja huulidsanimmi võrrõlus (Maria Anttila), Kibena külã kotusõnimmi uurminõ (Mait Raudsepp) ni üte perre inemisenimist tett uurmistüü (Tiina Nagland). Süküsemestril 2024 opati eestikiilse Tarto Ülikooli aoluun edimãst kõrda tarto keele kursust, mink esiqsaisvist tõist avaldõdas tan kogomigun kirotus Maarja Veissonilt, kiä kaes uman tüün tarto kiilt ku kirãndüskiilt.

Ümbrekaehusõ jaon näütãseq Külli Prillop ja Annika Viht vanõmbit eestikiilsit lõüdmiisi Herrnhuti Velitside Uniteedi Keskarhiivist Šaksamaal, mis laendasõq peris pall'o miiq arvosaamist lõunõeesti keele aoluust ja vanõmba ao kirãsonast. Kristiina Praakli and ülekaehusõ Valgjãrve külã kotusõ- ja kultuuriperändüse ülestãhendãmisest Valgjãrve teemãdakil ni

Janek Vaab leivu keele seeniq avaldamaldaq matõrjaalõst. Nigu iks, om aastagaraamadu osas ka LE keskusõ katõ perämädse aastaga aigraamat.

Suur teno kõigilõ kirotajilõ, ütentegijile ja tugõjilõ, kiä avidiq aastagaraamadu valmis saiaq.

Toimõndajaq Eva Saar, Madis Arukask ja Triin Todesk